

Sygn. akt V CSK 305/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 23 lutego 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Agnieszka Piotrowska (przewodniczący)
SSN Krzysztof Pietrzykowski (sprawozdawca)
SSN Kazimierz Zawada

Protokolant Piotr Malczewski

w sprawie z powództwa Gminy G.
przeciwko W.Ś.
o wydanie i zapłatę,
oraz w sprawie z powództwa Gminy G.
przeciwko W.Ś.
o zapłatę,
po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 23 lutego 2017 r.,
skargi kasacyjnej pozwanego od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 29 stycznia 2016 r., sygn. akt V ACa .../15,

**uchyla zaskarżony wyrok w części dotyczącej punktów
II. 1 a) i c), II. 2 a) oraz IV i w tym zakresie przekazuje sprawę
Sądowi Apelacyjnemu w [...] do ponownego
rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania
kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Gmina G. domagała się nakazania pozwanemu W.Ś. wydania jej nieruchomości znajdujących się przy ulicy C. 2 w G., składających się z sześciu działek, zasądzenia wynagrodzenia za bezumowne korzystanie z tych działek od dnia 1 maja 2006 r. do dnia 31 marca 2010 r. z ustawowymi odsetkami oraz zasądzenia kosztów procesu. Sąd Okręgowy w G. wyrokiem zaocznym z dnia 24 sierpnia 2010 r. uwzględnił w całości powództwo oraz orzekł o kosztach procesu. Pozwany wniósł sprzeciw od wyroku zaocznego. W drugiej sprawie Gmina G. wniosła o zasądzenie od W. Ś. kwoty 109 312 zł z ustawowymi odsetkami tytułem wynagrodzenia za bezumowne korzystanie od kwietnia 2010 r. do listopada 2010 r. z wymienionych działek wraz z kosztami procesu. Sąd Okręgowy w G. postanowieniem z dnia 22 marca 2012 r. połączył obie sprawy do wspólnego rozpoznania. Powódka dnia 25 września 2013 r. zmieniła powództwo w zakresie wydania rzeczonych nieruchomości, domagając się nakazania wydania jej dziewięciu działek i części trzech działek.

Sąd Okręgowy w G. wyrokiem z dnia 30 grudnia 2014 r. uchylił wyrok zaoczny z dnia 24 sierpnia 2010 r., nakazał pozwanemu wydanie powódce nieruchomości położonej w G. przy ulicy C. 2, składającej się z pięciu działek i części trzech działek, oddalił powództwo w pozostałym zakresie, zasądził od powódki na rzecz pozwanego kwotę 8 856 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego oraz nakazał pobrać od powódki na rzecz Skarbu Państwa - Sądu Okręgowego w G. kwotę 5 802 zł tytułem nieuiszczonych kosztów sądowych.

Sąd Okręgowy ustalił, że Gmina G. jest właścicielem rzeczonych nieruchomości, składającej się z czternastu działek. Na podstawie opinii biegłego ustalił, że pozwany posiada grunty powódki i innego podmiotu o powierzchni 0,1576 ha, z czego własność powódki stanowi grunt o powierzchni 0,1077 ha obejmujący cztery działki i części dalszych czterech działek. Podkreślił, że według powódki pozwany jest w posiadaniu stanowiącego jej własność gruntu o powierzchni 0,2502 ha. Następnie, na podstawie opinii biegłego, ustalił wysokość wynagrodzenia za bezumowne korzystanie z gruntu w okresie od początku maja

do końca listopada 2010 r. oraz wysokość poniesionych przez pozwanego nakładów koniecznych i nakładów użytecznych.

Sąd Okręgowy podkreślił, że skoro powódka nie wykazała, iż pozwany jest w posiadaniu gruntu o powierzchni 0,2502 ha, powództwo o wydanie nieruchomości podlegało uwzględnieniu tylko w takim zakresie, w jakim pozwany przyznał stan posiadania gruntu powódki. Uznał, że pozwany miał świadomość braku tytułu prawnego do nieruchomości, co świadczy o jego złej wierze w zakresie jej posiadania, jest więc obowiązany do wynagrodzenia za korzystanie z rzeczy (art. 225 w związku z art. 224 § 2 k.c.). Sąd Okręgowy uwzględnił zgłoszony przez pozwanego zarzut potrącenia związany z poniesionymi przez niego nakładami koniecznymi w kwocie 77 012 zł. Przyjął, że skoro czynsz najmu w okresie od dnia 1 maja 2006 r. do dnia 31 listopada 2010 r. wyniósł 59 235 zł, w konsekwencji oddalił powództwo o zapłatę wynagrodzenia za bezumowne korzystanie z gruntu.

Powódka wniosła apelację od wyroku Sądu Okręgowego, a pozwany wniósł zażalenie na postanowienie o kosztach nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej pozwanemu z urzędu.

Sąd Apelacyjny w [...] wyrokiem z dnia 29 stycznia 2016 r. (pkt I) sprostował zaskarżony wyrok w części zawierającej oznaczenie rozpoznanych nim spraw w ten sposób, że są to sprawy z powództwa Gminy G. przeciwko W.Ś. o wydanie i zapłatę oraz z powództwa Gminy G. przeciwko W.Ś. o zapłatę, (pkt II) zmienił zaskarżony wyrok w punktach 3, 4 i 5 w ten sposób, że (1) w sprawie z powództwa Gminy G. przeciwko W.Ś. o wydanie i zapłatę (a) zasądził od pozwanego na rzecz powódki kwotę 50 619 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 14 czerwca 2011 r., (b) oddalił powództwo w pozostałej części, (c) zasądził od pozwanego na rzecz powódki kwotę 6 952 zł tytułem kosztów procesu, (d) zasądził od powódki na rzecz pozwanego kwotę 6 243,48 zł tytułem kosztów zastępstwa procesowego, (e) przyznał adwokat K. G. od Skarbu Państwa - Sądu Okręgowego w G. kwotę 2 612,52 zł tytułem nieopłaconych kosztów pomocy prawnej udzielonej pozwanemu z urzędu, (f) nakazał pobrać od powódki na rzecz Skarbu Państwa - Sądu Okręgowego w G. kwotę 175 zł tytułem nieuiszczonej opłaty sądowej od oddalonego powództwa o wydanie oraz kwotę 2 091,29 zł

tytułem nieuiszczonej części wydatków na opinie biegłych, (2) w sprawie z powództwa Gminy G. przeciwko W.Ś. o zapłatę (a) zasądził od pozwanego na rzecz powódki kwotę 8 616 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 14 czerwca 2011 r., (b) oddalił powództwo w pozostałej części, (c) zasądził od powódki na rzecz pozwanego kwotę 4 428 zł tytułem kosztów procesu, (d) nakazał pobrać od powódki na rzecz Skarbu Państwa - Sądu Okręgowego w G. kwotę 1 483,65 zł tytułem nieuiszczonej części wydatków na opinie biegłych, (pkt III) oddalił apelację w pozostałej części, (pkt IV) zasądził od pozwanego na rzecz powódki kwoty 5 392 zł i 1 331 zł tytułem kosztów postępowania apelacyjnego, (pkt V) przyznał adwokat K. G. od Skarbu Państwa - Sądu Okręgowego w G. kwotę 3 321 zł i 1 107 zł tytułem kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej pozwanemu w postępowaniu apelacyjnym w obu sprawach, (pkt VI) umorzył postępowanie zażaleniowe oraz (pkt VII) oddalił wnioski obu stron o zasądzenie kosztów postępowania zażaleniowego.

Sąd Apelacyjny, częściowo uwzględniając apelację powódki, podkreślił w szczególności, że zarzut potrącenia, który został zgłoszony w sprzeciwie od wyroku zaocznego, został sformułowany przez pełnomocnika procesowego pozwanego, ustanowionego z urzędu. Pismo procesowe, w którym ten zarzut został zawarty, zostało doręczone pełnomocnikowi procesowemu powódki. Skuteczne podniesienie procesowego zarzutu potrącenia przez pełnomocnika procesowego pozwanego wymagałoby wykazania, że pozwany złożył Gminie G. materialnoprawne oświadczenie o potrąceniu wierzytelności z tytułu nakładów (art. 499 zdanie pierwsze k.c.). Zdaniem Sądu Apelacyjnego, gdyby nawet przyjąć, że pełnomocnik procesowy pozwanego w powołanym piśmie procesowym dokonał w sposób dorozumiany czynności prawnej potrącenia, musiałby się legitymować umocowaniem od pozwanego, czego nie wykazano. Skuteczność takiego dorozumianego potrącenia, jako czynności materialnoprawnej, byłaby też uzależniona od wykazania, że zostało ono złożone Gminie G.. Z art. 91 k.p.c. wynika, że pełnomocnictwo procesowe nie obejmuje umocowania materialnoprawnego. W konkluzji Sąd Apelacyjny przyjął, że o ile dopuszczalne jest ustalenie, iż pełnomocnikowi procesowemu zostało udzielone pełnomocnictwo do złożenia oświadczenia o potrąceniu w sposób dorozumiany, to nie może

to dotyczyć udzielenia pełnomocnictwa do przyjęcia takiego oświadczenia, gdyż nie można domniemywać, że strona akceptuje przyjęcie w jej imieniu oświadczenia przeciwnika sprzecznego z jej interesem prawnym.

Pozwany wniósł skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego, zaskarżając go w zakresie rozstrzygnięć zamieszczonych w pkt II 1 a), pkt II 1 c), pkt II 2. a) i pkt IV i zarzucając naruszenie przepisów postępowania, mianowicie art. 378 § 1 w związku z art. 379 i art. 386 § 1, art. 92 k.p.c. w związku z art. 498 § 1 i art. 499 k.c. i art. 386 § 1 k.p.c., oraz prawa materialnego, mianowicie art. 95, 96 i 61 k.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Podniesiony w skardze kasacyjnej zarzut naruszenia art. 378 § 1 k.p.c. w związku z art. 379 i 386 § 1 k.p.c. dotyczy rozpoznania przez Sąd Apelacyjny apelacji powoda ponad granice apelacji (zarzuty apelacji) i zmiany orzeczenia Sądu Okręgowego w G., chociaż w sprawie nie zachodzą przesłanki nieważności postępowania upoważniające do rozpoznania sprawy w granicach zaskarżenia, a jednocześnie ponad granice apelacji. Zarzut ten jest nietrafny, bowiem, zgodnie z uchwałą składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 31 stycznia 2008 r., III CZP 49/07 (OSNC 2008, nr 6, poz. 55), sąd odwoławczy przy rozpoznawaniu apelacji nie jest związany podnoszonymi w niej zarzutami w zakresie prawa materialnego.

Natomiast ocena zasadności pozostałych zarzutów podniesionych w skardze kasacyjnej wymaga rozważenia skuteczności złożenia przez pełnomocnika procesowego pozwanego pełnomocnikowi procesowemu powoda oświadczenia o potrąceniu w okolicznościach niniejszej sprawy.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego przeważa pogląd, że przewidziany w art. 91 k.p.c. zakres umocowania z mocy ustawy nie uprawnia pełnomocnika procesowego do złożenia materialnoprawnego oświadczenia o potrąceniu. Oświadczenie woli mocodawcy o udzieleniu pełnomocnictwa do złożenia takiego oświadczenia może być jednak złożone w sposób dorozumiany (zob. wyroki z dnia 20 października 2004 r., I CK 204/04, OSNC 2005, nr 10, poz. 176 i z dnia 20 października 2006 r., IV CSK 134/05, niepubl.). Podkreślono też, że podniesienie zarzutu potrącenia w odpowiedzi na pozew jest równoznaczne ze

złożeniem oświadczenia o potrąceniu, jeśli takie oświadczenie nie zostało złożone wcześniej. Również w przypadku zastępowania strony przez pełnomocnika procesowego założenie celowego działania mocodawcy w kierunku wygrania procesu pozwala przyjąć, że zakresem umocowania strona objęła także złożenie w jej imieniu określonego oświadczenia woli, jeśli jest to niezbędne w ramach obrony jej praw w procesie (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 lutego 2004 r., I CK 181/03, niepubl.). W niniejszej sprawie pełnomocnik procesowy pozwanego, składając oświadczenie o potrąceniu, niewątpliwie dysponował stosownymi informacjami pochodzącymi od mocodawcy. Należy zatem przyjąć, że, informując pełnomocnika procesowego o takich okolicznościach, mocodawca *per facta concludentia* udzielił mu pełnomocnictwa do złożenia oświadczenia o potrąceniu.

Inaczej natomiast należy ocenić relację między mocodawcą a pełnomocnikiem procesowym w sytuacji, gdy to mocodawca (powódka) ma być odbiorcą takiego oświadczenia. Zgodnie z wyrokiem Sądu Najwyższego z dnia 7 marca 2013 r., II CSK 476/12 (niepubl.), skoro oświadczenie o potrąceniu może wyrzucić skutek dopiero z chwilą dojścia do adresata (art. 61 k.c.), to zawarte w odpowiedzi na pozew oświadczenie o potrąceniu, doręczone jedynie nieumocowanemu do jego przyjęcia pełnomocnikowi powoda, nie może być ocenione jako skuteczne.

Trafny jednak okazał się podniesiony w skardze kasacyjnej zarzut naruszenia art. 92 k.p.c. Przepis ten pozwala na udzielenie pełnomocnictwa procesowego w granicach szerszych, niż to wynika z art. 91 k.p.c. Znajdujący się w aktach sprawy dokument pełnomocnictwa udzielonego przez powódkę pełnomocnikowi procesowemu wyraźnie wskazuje, że obejmuje ono „zastępstwo procesowe i zastępstwo prawne”. Przez sformułowanie „zastępstwo prawne” należy w tym wypadku rozumieć pełnomocnictwo w rozumieniu prawa materialnego. Gdyby nawet uznać, że nie jest ono pełnomocnictwem ogólnym, to - wobec braku bardziej szczegółowego zakresu jego uregulowania w samym dokumencie pełnomocnictwa - trzeba przyjąć, że obejmuje ono wszystkie czynności prawa materialnego ściśle związane z zakresem pełnomocnictwa procesowego. Niewątpliwie zaś taką czynnością jest potrącenie, które, będąc czynnością prawa materialnego, może zostać dokonane przez czynność procesową, mianowicie

przez złożenie zarzutu o potrąceniu. W niniejszej sprawie pełnomocnik procesowy powódki był upoważniony do przyjęcia oświadczenia o potrąceniu złożonego mocodawcy, zatem doszło do skutecznego potrącenia.

Z przedstawionych powodów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. orzekł, jak w sentencji.